

πού οἱ πεποιδήσεις του («Ἀσκητική», «Ἐντυπώσεις ἀπ τῆ Ρουσία», κτλ.) τόσο ταιριάζουν μέ τὸ συμπέρασμα τοῦ Παπανούτσου περιμένω τὴν (κατὰ τὸν ὄρο τοῦ Ἄλφρεντ Κέρρ) ποιητικὴ κριτικὴ τοῦ ἔργου του. Γιὰ ἓνα περισσότερο μάλιστα λόγο πού οἱ πεποιδήσεις τοῦ Καζανιζάκη καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ Παπανούτσου ξεκίνησαν ἀπὸ τόσο διαφορετικὲς ἀφετηρίες. Ὅμως ὁμολογῶ πὼς φοβᾶμαι κάτι: τὴ φύρια τῆς «μαρξιστικῆς φόρμουλας» πού εἶναι τόσο τῆς μόδας. Τὴ φοβᾶμαι πολὺ γιατί ἔχει ξεσπνευθίσει γὰ κινάει τὰ πράγματα πάντα σὰν ἐπιστημονικὸς στοχασμός: ὅταν δὲν τὴν συμφέρει τ' ἀντικρύζει μέ τὴν καρδιά της. Ἔτσι πού ὑπάρχει φόβος νὰ σκοντάψουν. Ἡ θέση τοῦ βιβλίου τοῦ Παπανούτσου στέκει στὸ εἰδολογικὸ ἐξέτασμα τῶν πραγμάτων. Ἡ δική τους γενετικὴ ἀποψη δὲν ἀποτελεῖ θέμα τῆς μελέτης αὐτῆς. Ξέρω ὅτι θ' ἀποτελέσει τὸ θέμα κατοπινότερης ἐργασίας του. Πάντως ἓνα πράγμα εὐχομαι: νὰ μὴ χρησιμέψει ἢ βαθειὰ καὶ ἀληθινὰ σοφὴ ἐργασία τοῦ Παπανούτσου σὰ μέσο νὰ βυθομετρηθεῖ ἢ κρίση κι ἢ ἀντιληπτικότητα τῆς κριτικῆς μας, ἢ βαθύτητα κι ἢ βαρύτητα τῆς ἑλληνικῆς διανόησης...

ΙΟΥΛΙΟΣ 1928

ΜΑΚΗΣ ΑΝΤΑΙΟΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Συχνὰ ἀναφέρουν τὴ φράση τοῦ Γκαίτε: «Μὲ τὸν Ἀχιλλέα του καὶ τὸν Ὀδυσσεά του, τὴν Ἀντροεία καὶ τὴ Σοφία, ὁ Ὅμηρος μᾶς ἔδωκε τὸ πᾶν». Ἄλλ' ἦταν αὐτὸ μία ἀπλὴ φράση; Στὸ νευρικο-αἰμοχαρῆ Ἀχιλλέα δὲν ὑπάρχουν μόνο σὲ σπέρμα οἱ ἱππότες τοῦ Μεσαίωνα, ὁ Gaetz de Berlichirgen, ὁ Cid, ὁ Siegfried, ὁ Charles XII, ὁ Richard Cœur-de-Lion, ὁ Κινέζος Fie-jin-Konéi, ὁ Ἰνδὸς Ráksasa, ὁ Silvète τοῦ Zolā, ὁ Rostow τοῦ Τολστόϊ· ἢ ἀκόμη καὶ στὴ σατυρικὴ ποίηση ὁ Λάμαχος τοῦ Ἀριστοφάνη, ὁ Thérapontigore τοῦ Plaute, ὁ Rodomont

τοῦ Βοϊάρδο καὶ τοῦ Ἀριόστον, οἱ Olibrius τῶν θρούλων, ἀλλὰ καὶ οἱ «ὑποκειμενικοί», οἱ «τιτανικοί», οἱ «ἐνθουσιαστές», οἱ «ἐπαναστάτες», οἱ ἀντρείοι, οἱ νέοι, οἱ ἥρωες τῆς ἱστορίας καὶ τῆς οἰκίτης καὶ τοῦ θρούλου. Ἔτσι καὶ ὁ Ὀδυσσεύς ὁ εὐερέθιστος καὶ φλεγματικὸς περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἀντικειμενικά, ὅλα τὰ ὄριμα πνεύματα, τὰ περιπετειώδη καὶ διπλωματικά, τὰ εὐγλωττα πού ὑπῆρξαν, ἔκτοτε, ὁ Gil Blas, ὁ Benvenuto Cellini, ὁ Περικλῆς, ὁ Jean Bart, ὁ Rofz de Flor, ὁ Durgodhana, ἱκανοὶ μισθοφόροι, τυχодиῶκτες, ἐπιχειρηματίες, ὁ Gulliver, ὁ Ροζινσὼν Κροῦσοι, ὁ Στάνλεϋ, ὁ Wilhelm Meister, κτλ. καὶ μαζὴ μ' αὐτοὺς ὁ Εὐελπίδης ὁ Ἀριστοφανικὸς καὶ ὁ κορηλικὸς Menteur.

Ὁ κ. Λεωνίδας Ραζέλος δὲν θέλησε νὰ ντύσει μὲ μάσκα νέου ὀνόματος, εἴτε νὰ στενοχωρήσει μέσα σ' ἓνα σύγχρονο φόρεμα τὸν αἰῶνιο Ἀχιλλέα!

Τὸν ἥρωά του δὲν τὸν παρέστησε κατὰ τὸν τρόπο τῶν κλασικῶν μας σὰν ἓνα γυναικωτὸ μὲ περροῦκα καὶ πολὺ περισσύτερο καθὼς ὁ δικὸς μας Λεὼν Ντελίλ, φορτωμένο μὲ πλαστικὴ βαρβαρότητα.

Ἀντιθέτως δὲ φοβᾶται, στὸ θαυμαστὸ ποίημά του, νὰ ὀνομάζει νὰ πράγματα μὲ τὰ ἀληθινὰ τους ὀνόματα, ἀντὶ νὰ καταφεύγει κατὰ τὴν παγκόσμια συνήθεια σὲ ἄχρηστα συνώνυμα. Καὶ ὁ κ. Agy René d'Yvermont, ὁ μεταφραστὴς του τὸν ἐνόησε καλά, δὲν τὸν ἐπρόδωκε. (*)

Ὁ κ. Λεωνίδας Ραζέλος γνωρίζει ὅτι τὸ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν, στὴν Τροία, ἔμοιαζε μ' ἓνα ἀληθινὸ χαρέμι, ἀλλὰ ξέρεи ἀκόμα ὅτι ἓνα χαρέμι δὲν εἶνε ἓνας τόπος ἀκολασίας, ἓνα εἶδος lupanar, ὅπως τὸ ἐφαντάστηκαν οἱ Ἀνατολιστές μας. Ἀποφεύγει ἀπὸ τὴν πρώτη φράση νὰ μεταχειριστεῖ τὴ λέξη γυναικωνίτης, πού εἶνε τόσο ἀγαπητὴ στοὺς καθηγητὲς μας καὶ μιλεῖ ἡσυχα γιὰ «σάλες» τοῦ βασιλεῖ Ἰσάμου. Ἀλήθεια, καμμιά ἄλλη λέξη δὲν θὰ ἄρμοζε καλλίτερα. Ὅλα εἶνε ζωντανά, σύγχρονα. Κι ὅταν μᾶς περιγράφει «στὸ Πέργαμο ψηλά, μέσ' τὴν Τρω-

(*) Σημ. Ὁ «Ἀχιλλεύς» τοῦ κ. Ραζέλου μεταφράσθη στὴ Γαλλικὴ ἀπὸ τὸν κ. Agy René d'Yvermont καὶ ἡ μετάφραση, μ' ἓνα κριτικὸ πρόλογο τοῦ ἰδίου, ἐδημοσιεύθη ὀλόκληρη στὸ φιλολογικὸ περιοδικὸ τῆς Τουλούζης «Le Bon Plaisir».

άδα· ένα ναό γεμάτο μὲ εἰκόνες πού παρασιαίνουν ὁμοιώματα τῶν Θεῶν, ἅ! πὼς ἔχομε τὸ αἶσθημα βαθύ, καὶ τόσο ἀληθινό! τῆς ἀθανασίας τῆς Ἑλλάδας!

Τὴν ἀθανασία αὐτῆ, τὴ νεότητα αὐτῆ, ἐπίσης ἀφθαρτη ὅπως ἡ ἐπιστροφή τῆς Ἄνοιξης, μᾶς φανερώνει τὸ συγκινητικό του ποίημα· τὴν ἀκαταμάχητη σὰν τὴν αὐγὴ. Λοιπὸν αὐτῆ ἡ νεότης εἶνε ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος. Μακρύτερα ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους τραγικούς, ὄχι τόσο φιλικούς στὸν ἔρωτα, ὁ κ. Ραζέλος προχωρεῖ σ' αὐτὸν τὸν Ὅμηρο, τὸν Ὅμηρο τὸν τόσο περισσότερο τρυφερό, τὸν τόσο περισσότερο ἀνθρώπινο.

Ἡ Ἰλιάδα ὡς τόσο ἐτελείωσε προτοῦ νὰ μιλήσῃ ἡ καρδιά τοῦ Ἀχιλλέα, ἡ καρδιά τοῦ εὐγενικοῦ αὐτοῦ κι ἀπλοῦ καὶ ἀληθινὰ μεγάλου Ἀχιλλέα, τοῦ τόσο φυσικοῦ, τὸν ὁποῖον μάταια ἐμιμεῖτο ὁ φονηὰς τοῦ Κλείτον, ὅπως τὸν Ἀλέξανδρο ὁ Καῖσαρ, ὅπως τὸν τελευταῖο τόσοι Καῖσαρες, Τσάροι καὶ Κάϊζερ, ἀληθινοὶ σιὸ εἶδος αὐτὸ λογοκλόποι.

Ὁ Δάντης Ἀλιγιέρης, ὁ μόνος μοντέρνος, — τὸ λέμε ὡς ἐκ περισσοῦ—ὁ ὁποῖος ἐθαύμασε καὶ ἀνεγνώρισε τὸ ἔργο πού ἐχάθη τοῦ Ἀντιμάχου (στὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι ἔδιναν τὴν πρώτη θέση ὕστερ' ἀπ' τὸν Ὅμηρο), ὁ Δάντης, μᾶς ἔδειξε στὸν Ἐρωτα τὴν ἔμπνευση πού ἡ ποίησή μας ἔμελλε νὰ βρεῖ τὴν πρωτοτυπία της.

Ἴδου λοιπὸν ὅτι ὁ κ. Λεων. Ραζέλος μᾶς ἔδειξεν ὅτι ἓνα τέτοιο αἶσθημα σ' ὅλη τὴν ἔκτασή του, δὲν μποροῦσε νὰ μείνει ξένο γιὰ τὸν Ἀχιλλέα—αὐτὸν τὸν Ἀχαιοῦ Βύρωνα, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ.

Ἄλλως τε, σᾶς ἐρωτῶ ὁ γάμος τοῦ μεγαλόψυχου γυιοῦ τοῦ Πηλέα μὲ τὴν Τρωαδίτισα Πολυξένη δὲν τοῦ δίνει πληρέστατα δίκαιο ;

Ἀκούσατε λοιπὸν, ἀκούσατε τώρα, σὴν λύρα τοῦ νέου Ἀοιδοῦ, νὰ τραγουδιέται, αὐτῆ τῆ φορᾶ, ὁ ἀπαράμιλλος θρούλλος!